

ESKİ SİBİRYA - ALTAY BÖLGESİ KAYAKÇILIĞININ HİPPOPOD (AT AYAKLIKLAR EFSANESİ İLE İLİŞKİSİ)*

İbrahim YILDIRAN **

ÖZET

Batıda yapılan kayak tarihi araştırmalarının önemli bir problem alanını oluşturan Hippod, kelime anlamıyla "At Ayaklı" kavramı, ülkemizde henüz incelenmemiştir. Milâddan sonraki 1.yy.'da Eski Yunan ve Roma terminolojisine giren ve yeryüzünde yaşadığına inanılan at ayaklı insanları tanımlamada kullanılan kavramın kayak yapan halklarla ilişkili olabileceği düşüncesi 19.yy.'a doğru belirmiştir. Ancak, bu halkların kimlikleri ve yaşadıkları coğrafi mekan konusu bir takım tahminler dışında aydınlatılabilmemiş değildir.

Bu çalışmada, Hippod kavramının Batı'daki gelişim çizgisi ile erken Çin Kroniklerinin proto-Türk boylarını tanımlamakta kullandıkları kavramlar değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, kavramın Çinlilerin, kayakçı proto-Türk boyları ifade etmek için benimsedikleri "at ayaklı", "ağaç atlı" gibi kavramlarla ilgili olduğu ve ipek yolu kanalıyla Batıya taşındığı kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hippod, At Ayaklı, Kayak, Sibirya-Altay

RELATION OF SKIING IN ANCIENT SIBERIA-ALTAY REGION WITH LEGEND OF HIPPOPOD (HORSE-FOOTED MEN)

ABSTRACT

The Concept of Hippod-with meaning of word is Horse-footed men-which has an importance in the area of skiing researchs done in west has not reviewed yet in our country, idea of relations between skiing people and this concept which was used to describe Hippod people that it was believed that they lived in earth and mentioned in ancient Greek and Roman terminology was appeared through 19th Century. However identity and geographical region of these people-out of some prediction have not been yet cleared.

In this study concepts which were used to identify proto-Turkish clans mentioned in early China Chronicles and developing line of Hippod concept in west were evaluated. As a result, opinion that concept was in relation with "Horse-footed men", "wooden horses" which were used to describe skiing proto-Turkish clans by Chinese and it was carried to the west with silk-road.

Key Words: Hippod (Horse-Footed Men), Skiing, Siberia-Altay

GİRİŞ VE AMAÇ

Hippod (At ayaklı kavramı ülkemizde yapılan folklor, etnografya ya da daha spesifik olarak spor tarihi çalışmalarında henüz araştırma konusu olmamıştır. Kavram ve buna bağlı efsane, Batı'da yapılan kayak tarihi araştırmalarının önemli bir problem alanını teşkil etmektedir. Milâddan hemen sonra Eski Yunan ve Roma terminolojisine giren ve bilinenin dışında, farklı türde bir insan tipi çizen kavramın anlamlandırılmasındaki güçlük, toplumsal ilgi ve merakın giderek artmasına sebep olmuş, zamanla da kelime anlamından kaynaklanan, at ayaklı efsanevi bir insan kimliğine bürünmüştür. Kavramın, üzerinde

* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Alman Şarkiyat Enstitüsü'nün düzenlediği Uluslararası Sibirya Toplantısı (2-4 Nisan 1996)'na sunulan bildiri.

** Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu.

yaşadıkları coğrafyanın iklim şartları nedeniyle sosyal ve ekonomik hayatları büyük ölçüde kar üzerinde hareketi kolaylaştıran araçlara bağlı olan toplumlarla ilgili olabileceği anlayışına ancak 19. Yüzyıl'a doğru gelinebilmiştir. Bununla birlikte kavramın işaret ettiği insanların hangi kavim ya da kavimlere ait oldukları bir takım tahminler dışında tam olarak açıklığa kavuşmamıştır.

Dünya kayak tarihi araştırmalarının, kayağın ortaya çıktığı coğrafi mekan olarak Sibirya'nın Altay-Sayân bölgesini göstermelerinden ve erken devirlerde bu bölge ve civarında yaşayan muhtelif Türk boylarında kayağın toplum hayatında oynadığı büyük rolden hareketle, bu çalışmada, hippopod (at ayaklı)'lar kavramı ile kayakçı Eski Türk boyları arasında ilişki bulunup bulunmadığı araştırılacaktır. Dolayısıyla çalışmada, teknikleri ve fonksiyonlarıyla eski Türk kayakçılığının tarihi incelenmekten ziyade, mevcut kaynaklar içinde hippopod kavramına ışık tutabilecek kayakçılıkla ilgili veriler ön plana çıkarılarak değerlendirilecektir.

Batı'da Hippopod Kavramının Ortaya Çıkışı

Norveçli kutup araştırmacısı Fridtjof Nansen'in "Kayak Üzerinde Grönland Seyahati" adlı eseri 1891'de Almanya'da yayınlandığında, Orta Avrupa'da olağanüstü bir hareketlilik yaratmıştı.¹ Kendilerine doğayı kapattığı için bir zamanlar kaçındıkları kış mevsimini, yeni ve keyifli bir yaşam alanı olarak keşfeden insanlar, kar üstünde kaydıklarını araca mecazi anlamda "Kar Atcağızı" (Schneerösslein) diyorlardı.² O zamanlar heyecanla ayaklarına bağladıkları kayaklarına, kendi deyişleriyle Kar Atcağızları'na binenler, bu cümlede geçen kayak ve at kavramları arasındaki ilişkinin oldukça eskiye dayanan karmaşık ve muammalı bir tarihi olduğunu tabii ki bilemezlerdi.

Henüz Miladi 1. Yüzyıl'da, Romalı coğrafyacılar Pomponius Mela (Chorographa, 3, 56) ve Plinius, D.A (Historia Naturalis, 4,95), 2. Yüzyıl'da ise Solinus'un eserlerinde ortaya çıkan Yunanca "Hippopod" (At ayaklı) kavramı³, o dönemden itibaren doğa tarihi ve dünyadaki gariplikleri ele alan eserlerin malzemesi olmaya başlamış, yeryüzünde at ayaklı insanların yaşıyor olması merak ve heyecan uyandırmıştı. Hippopodlar'ın yaşadıkları coğrafya konusunda yapılan tahminler, Avrupa'nın kuzey bölgeleri, Hindistan ve Doğu Asya üzerinde yoğunlaşmaktaydı.⁴

Luther, Hippopod kavramıyla ilgili ilk haberlerin eski İpek Yolu ve Büyük İskender'in Asya seferi sayesinde Yunanlılara ulaştığı⁵, Meuli ise, bu bilginin

1 Erwin Mehl, Grundriss der Weltgeschichte des Schifahrens (Schomdorf: Verlag Karl Hofmann, 1964), s.11.

2 Carl J. Luther, "Von Holzpfeden, Pferdefüsseln und Schneeschlangen", Olympisches Feuer, 12 (1962), 3, s. 7.

3 Franz Benk, Die Geschichte des Skilaufs und seine Wirtschaftliche Bedeutung (Diss, Leopold - Franzen - Universitaet Innsbruck, 1954), s. 14, Luther, a.g.m., s. 7; Mehl, a.g.e., s. 63.

4 Benk, a.g.e., s.14.

5 Luther, a.g.jn., s.7.

İskitler tarafından Yunanlılara transfer edildiği kanaatindedir.⁶

6. Yüzyıl'da, sonraları Hippopod kavramıyla ilişkilendirilen bir kavram daha ortaya çıkıyor ve Finlere akraba olan Lapp kavmi, Yunanlı yazar Prokopîs ve Gotlar'ın tarihini yazan Jordanes'in eserlerinde "skrid-finler", olarak adlandırılıyordu.⁷ Kavram "adımlayarak kayan Finler" anlamına gelmekteydi.⁸ İki Yüzyıl sonra, P.W. Diaconus (720-790) 'Historia Langobardum' adlı eserinde daha açık bir tanımlama yaparak Skridfinlerin yay gibi eğri ağaçlar üzerinde avlandıklarını bildiriyordu.⁹ 1647'de Olearius, At Ayaklılar kavramıyla belki de kayakçıların kasdedilmiş olabileceğini ifade ederken¹⁰, 1771'de Schlötzer, yön belirterek Hippopod efsanesinin Kuzey'de kullanılan bir tür karda yürüme aracından kaynaklanmış olabileceğini ortaya attı.¹¹ Böylece, Avrupa topraklarında Hippopod kavramı ile kar üzerinde yürümeye ya da ya da kaymaya yarayan araçlar arasında bir bağlantı kurulmuş oldu. Çok geçmeden 1816'da Lehrberg, açıkça bir halkı işaret ederek, Hippopodların kar üstünde kayabilen "Skrid-finler"den başkası olamayacağını açıkladı.¹²

Ancak, 1830'da ortaya çıkarılan 13. Yüzyıl'a ait iki dünya haritası, hippopodlar meselesine yeni bir boyut kazandırdı. 1240 tarihli Ebsdorf ve 1280 tarihli Hereford haritalarında birer Hippopod tasvir edilmekte ve Kuzey Buz Denizi'nin doğu taraflarındaki birer adanın halkı olarak gösterilmektedir.¹³ Adalar, Sibiry'a'nın kayakçı olarak bilinen halklarından Samoyedler ve Ostyaklar'ın bulunduğu kıyı bölgelerine yakın kısımlardadır. Hereford haritasındaki Hippopod tasvirinde (bkz. res. 1), at ayaklı insanın elinde bulunan tek değneğin kayak tarihi araştırmacıları tarafından "Altay Stili" kayak değneği olarak tanımlanması¹⁴, Hippopod kavramıyla, kayak ve Altay kavramları arasında bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır.

Nitekim Kayak tarihi araştırmaları, Altay lan kayağın en eski vatani olarak değerlendirilmektedir.¹⁵ Hess, kayak sanatının bütün kış kar ile örtülü Sibiry'a'nın en kuzey

6 Karl Meuli, Scytia Vergiliana. In: Beitrage zur Volkskunde (Basel, 1960)dan naklen Luther, a.gin., s.8.

7 Zeki Velidi Togan, "Eski Türklere Kayakçılık", Askeri Mecmua, 57 (1939), 115, s. 1165.

8 Benk, a.g.e., s.14. "Skrid" kavramı hakkında etimolojik açıklamalar için bkz. Mehl, a.g.e., s.65, not 32. Lapların karda kayma özellikleri ile tanımlanmaları, kayakçılığın Kuzey Cermenler arasında o zamanlar bilinmemiş olmasıyla izah edilmektedir (bkz. J.J. Hess, "Zur Geschichte des Ski's, Vox. Romanica, 11,1937, s. 171). Asli Finler, ilk olarak, 13.Yüzyıl'da oluşan milli destanları Kalevala ile kayak tarihine geçmişlerdi (bkz. Benk, a.g.e., s.14).

9 Benk,a.g.e., s. 14.

10 Mehl, a.g.e., s. 63.

11 Benk, a.g.e., s. 14.

12Gös.yer.

13 Luther, a.g.m., s. 8; Mehl, a.g.e., s. 63. Almanya'daki Ebsdorf manastırı haritası 1943'de, 2. Dünya Savaşı esnasında Hannover'de tahrip olurken, Richard de Holdingham'm Hereford haritası ingiltere'de muhafaza edilebilmiştir (bkz. Luther, a.g.m., s.8).

14 Luther, a.g.m., s.8. Kayakçılığın başlangıcından itibaren, kayakçının karı iterek kendini ileriye hareket ettirebilmesi, dengesini koruyabilmesi ve yabancı hayvanları öldürebilmesi için tek değnek kullanılmış, ancak 1903'de sportif amaçlı kayakçılıkta çift değneğe geçilmiştir (bkz. "Skistöcke", Der Sport Brockhaus, Wiesbaden 1977, s.435). Çift kayak değneği 10. Yüzyıl'da Sibiry'a'da belgelenmiş olmakla birlikte, bunlar tahta kayaklarla değil, sert kar ve buz üzerinde kayılan kısa kemik patenlerle kullanılmaktaydı (bkz. Mehl, a.g.e., s.31).

15 Kayağın köken, uygulama biçimleri, fonksiyonları ve gelişimi tarihi için bkz. Mehl, a.g.e., s.13-142; Benk, a.g.e., s.9-17.

noktalarına kadar yayılmış olan Türk-Moğol kavimlerine ait olduğuna işaret etmektedir.¹⁶ Nansen, kayağın kökenini araştırırken Asya'da kayağa verilen isimleri bir harita üzerine kaydetmiş ve Altay Dağları'nın kuzey kısımlarından Kuzey Doğu Avrupa'ya ve Kuzey Asya'ya doğru yelpaze şeklinde bir dağılımın olduğunu görmüştür.¹⁷ Flor ise kayağın Ren geyiği yetiştiriciliğinden önce mevcut olması gerektiğini ve bu, kayağın mevcudiyetine bağlı yetiştirmenin sayan Bölgesinde (bugünkü Tannu-Tuva Cumhuriyeti) başlamış olduğunu ifade etmektedir.¹⁸ Kaldı ki, avlanma, kaçma-kovalama, taşıma ve göçler gibi dönemin hayat şartları, karın kolayca aşılmasını sağlayacak bir aracın icat edilmesi için yeterli sebebi oluşturmuş olmalıydı.

Çin Kaynaklarında At Ayaklı (Hippopod) Boylar

Erken Çin kronikleri, Altaylar ve çevresinde yaşayan Proto-Türk ve Moğol boyları hakkında bilgi vermektedir. Boylardan bazılarının adlandırılış ya da tanımlanış biçimleri, romalı yazarlar Mela ve Plinius'un Milattan sonraki birinci asırda tasvir ettikleri Hippopodları bu coğrafyada karşımıza çıkarmaktadır. Milâddan önce 350 yılına ait Shan-Hai-Ching (Dağ ve Deniz Bilgisi) adlı eserde, Türk Töles boylarından Ting-Ling'lerin¹⁹ dizlerine kadar at kıllarıyla kaplı, at gibi tırnaklı oldukları (bkz. res.2) ve bu nedenle de çok hızlı koştukları yazılmaktadır.²⁰ Han Devri sonlarına (M.S. 3.y.y.) ait Çin kroniğinde ise, Eberhard'a göre Hyung-nu boylarından olan Ma-Çing'lerin üst taraflarının insan, alt taraflarının ise at gibi olduğu belirtilmektedir.²¹ Ma-Çing, Çin dilinde "at ayaklı", diğer bir ifadeyle "hippopod" anlamına gelmektedir.²²

Böylece, efsanevi Hippopod kavramının, Eski Yunan ve Roma dünyasında duyulmadan çok önce, Çinlilerin, Kuzey komşuları olan Proto-Türk boylardan bazılarını tanımlamada kullandıkları bir kavram olarak tarih sahnesine çıktığı anlaşılmaktadır. Bu tür bir tanımlama, adı geçen boyların, kendilerini diğerlerinden ayıran farklı becerilere sahip olmalarından kaynaklanmış olmalıdır. Nitekim at ayaklı Ting-Ling'lerin "çok hızlı koşma" nitelikleri kronikte vurgulanmaktadır.

16 Hess, a.g.m., s. 170-172. Ayrıca bk. Cemal Alpman, Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi (İstanbul, 1972), s. 34. Altay-Sibirya bölgesi Türk, Moğol ve Tunguz kavimlerinde kayakçılık ve diğer sportif faaliyetler hakkında tafsilat için bkz. Ingeborg Kinzler, Die Leibesübungen der Zentralasiatischen Völker (Diss, Universität Graz, 1947).

17 F.Nansen, Auf Schneeschuhen durch Grönland (Hamburg, 1932)'den naklen Benk, a.g.e., s.11. Nansen'in görüşüyle ilgili tartışmalar için bkz. Mehl, a.g.e., s. 44-45.

18 Flor, Probleme der Arktischen Kulturgliederung (Wien, 1933)'den naklen Benk, a.g.e., s. 11.

19 Ting-Ling'lerin Proto-Türk boylara aidiyeti hususunda kaynaklar ve görüşler için bkz. Emel Esin, İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş (İstanbul, 1978), s. 186, not 1/10.

20 Wolfram Eberhard, Çin'in Şimal Komşuları. Çev.: N. Uluğtuğ (Ankara, 1942), s. 70-71; W.Eberhard, "Sport bei den Völkern Zentralasiens nach Chinesischen Quellen", In: China und seine westlichen Nachbarn (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1978), s. 139; Klemens C. Wilt, Daten zur Sportgeschichte. Teil 4 (Schorndorf: Hoffmann, 1980), s. 32; Luther, a.g.m., s.7.

21 Eberhard, Çin'in Şimal komşuları, s. 78.

22 Eberhard, Sport bei den Völkern, s. 139.

At ayaklı Ting-Ling'lerin çok hızlı koşmaları onların hızla ileriye hareket edebilme yeteneklerini ifade etmektedir. Ancak, erken Çin kaynakları adı geçen hızlı koşma eyleminin araçsız mı, yoksa herhangi bir araç yardımıyla mı gerçekleştirildiği konusunda bilgi vermemektedir. Bununla birlikte, milattan önceki üçüncü asırda Ting-Ling'ler ile aynı devirde yaşadıkları bilinen Proto-Türk boylardan Basmillar ve Kırgızlar²³ hakkında, Altıncı asırdan itibaren Çin kroniklerinin verdiği bilgiler, çok hızlı koşabilme nedeni olan at ayaklılık meselesini aydınlatır mahiyettedir.

Çin kaynaklarında Ağaç Atlı Boylar

Sui (580-618) ve Tang (618-906) sülaleleri kayıtlarına göre, Yenisey Kırgızlarının Güney-Doğu'sunda yaşayan Basmillar, av esnasında "ağaç at" denilen bir araç kullanmakta ve "geyik koşmasından daha süratli" olarak dağlardan aşağıya kaymaktaydılar.²⁴ Ağaç At kavramının "kayak" anlamında kullanıldığını ilk kez Schott, 1864'deki çalışmasında belirlemiştir.²⁵ Uçları yukarıya doğru kıvrık olan kayakların altlarına, inişlerde kaymayı kolaylaştırmak, yokuşlarda ise geriye kaymayı önlemek amacıyla, kılları önden arkaya doğru gelecek şekilde at derisi sarılmaktaydı.²⁶ Düz yerlerde ileriye hareketi hızlandırmak, engelbeli arazilerde dengeyi sağlamak ve ulaşılan yaban hayvanlarını tesirsiz hale getirmek için elde tutulan bir sopadan yararlanılıyordu.²⁷ Kayakçının karı iterek ilerlemesi, suda kayak üzerinde kürek çeker gibi bir görünüm arz ediyordu.²⁸ Yine Tang-Sülalesinin 7. Yüzyıl'a ait kayıtlarında, ülkelerine kalın kar yağan Yenisey Kırgızlarının 'ağaç at' üzerinde avcılık yaptıkları ve bunlarla dağ yamaçlarından yukarı ve aşağıya uçarcasına koştukları bildirilmektedir.²⁹

23 Emel Esin, Türk Kültür Tarihi: İç Asya'daki Erken Safhalar (Ankara: TTK Yay., 1985). s. 1, Fedotoviç'e göre, M.Ö. 2. Yüzyıl'da Ting-Ling ve Kırgız topraklarını ele geçiren Hunlar, Kırgızlan, Baykal yakınındaki Ting-Ling topraklarına göç ettirmişlerdir (Bkz. Jelobtsov Fedotoviç, "Saha Yeri ve Saha Türkleri", Yay. Haz.: S.Gömeç, Tarih Araştırmaları Dergisi 1992-1994,16 (Ankara 1994), 27, s. 230.

24 Eberhard, Çin'in Şimal Komşuları, s. 65.

25 Wilhelm Schott, "Über die Aechten Kirgisen", Abhandlungen der Berliner Akademie der Wissenschaften, 1864, Nr. 6 (Berlin 1865), s. 435.

26 Eberhard, Çin'in Şimal komşuları, s. 65; Luther, a.g.jn., s. 15; Wildt, a.g.e., s. 55. altay Dağları'nın Kuzey eteklerinde yaşayan Şor Türkleri halen aynı amaç, teknik ve malzemelerle kayak yapmakta, geyik, ceylan veya atların ayak derisiyle kapladıkları kayaklarına "pışkak" denilmektedir. Şorlar'ın kayak kültürü hakkında tafsilat için bkz. Hasan Ortekin, "Türkler ve Kayak", Ülkü, 10 (Şubat 1938), 60, s. 152-155. Şorlar'da kayakçılık terimleri için bkz. N.N. Kurpeşko Tannagaseva, S.Haluk Akalın, Şor Sözlüğü (Adana: Türkoloji Araştırmaları, 1995). Kayakların altlarına sarılan at derilerinin kaymayı kolaylaştırıcı fonksiyonunu 20. y.y. Avrupası'nda fok derileri üstlenmiştir (bkz. Alpman, a.g.e., s. 35). Kaube, günümüz Cengel-Sum Tuvalan'nın, atların baş derilerinden hazırlayarak çizmelerinin üzerine giydikleri, kılları geriye doğru yatık bir kar ayakkabısıyla kışın avcılık yaptıklarını ve inişlerde bunu kayak olarak kullandıklarını belirtmektedir (bkz. Erika Taube, "Zur Traditionellen Kleidung der Tuwiner des Cengel-Sum", Jahrbuch des museums für Völkerkunde zu Leipzig, Bd. 37, (Berlin: Akademie-Verlag, 1987), s. 122.

27 Schott, a.g.m., s. 448; Wildt, a.g.e., s. 38; Meni, a.g.e., s. 63-64.

28 Mehl, a.g.e, s. 63; Schott, a.g.jn., s.448; İbni Fadlan'da, 926 senesindeki seyahatnamesinde, ülkelerine çok kar yağan Kimekler'in avcılıkta kullandıkları uçları yukarıya kalkık kayaklarının kar üzerindeki hareketini, geminin suda gitmesine benzetmektedir (bkz. İbni Fadlan Seyahatnamesi. Çev.: R.Şeşen, (istanbul, 1975), s. 110.

29 Togan, Eski Türklerde Kayakçılık, s. 1167.

Çin kaynaklarının 7. Yüzyıl ve sonrasında diğer Türk boylarının kayak kültürleri ile ilgili verdikleri bilgilerin kapsamı Basmlılar ve Yenisey Kırgızları için verilenlerle benzerlik göstermekte, ancak, kayak yapan boyların adlandırılış biçimleri dikkat çekmektedir. Tang sülalesi kayıtlarında Orta Sibirya'nın Göktürk kabileleri sığır kemiklerinden yapılmış buz kayaklarıyla koştuklarından "sığır ayaklı Türkler" olarak tanımlanırken³⁰, aynı Göktürklerin, Kırgızların doğusunda, Yukarı Yenisey ile Baykal Gölü arasında yaşayan en kuzey kabilelerine (Tuba, Merkit ve Avcı), ağaçtan kayaklar üzerinde koştuklarından "ağaç atlı Göktürkler" (Muma Tu-kiu) denilmekteydi.³¹

At Ayaklı (Hippopod) - Ağaç Atlı İlişkisi

Çin kaynaklarının Milattan önceki 4. Yüzyıl'dan, Milâddan sonraki 7. yüzyıla kadar verdiği malumatlar kronolojik olarak değerlendirildiğinde, **At Ayaklı Ting-Ling** ve **Ma-Çing'lerden, Ağaç Atlı Basmlı, Kırgız ve Göktürlere** doğru bir seyir göze çarpmaktadır. Burada cevaplandırılması gereken soru, At Ayaklılık ile Ağaç Atlılık arasında bir ilişkinin olup olmadığı ve eğer varsa, Çinlilerin proto-Türk boylardan bazılarını hangi sebep ya da sebeplerle "At Ayaklılar" olarak tanımlamış olduklarıdır.

At ayaklı ya da Ağaç Atlı tanımlamalarına muhatap olan erken dönem Ting-Ling, Basmlı, Kırgız ve Göktürk boylarının dikkat çeken ilk benzer yönleri, aynı ya da ardışık dönemlerde ortak bir coğrafyayı paylaşmış olmalarıdır.³² Bu coğrafya, Orta Sibirya-Yenisey-Baykal bölgelerini kapsamakta ve ağır kış şartlarında donan ırmak, nehir ve göllerle birlikte tanınmaktadır. Dolayısıyla, bölgede hayatın sürdürülmesi, donan akarsu ve göllerle, karla kaplı her türlü yüzey üzerinde hareket edilebilecek bir aracın varlığını zorunlu kılmaktadır. Nitekim, Basımı, Kırgız ve Göktürklerin değişik kış şartlarına uygun olarak geliştirdikleri kemikten kısa buz patenleriyle, ağaçtan yapılmış buz ve kar kayaklarının teknik özellikleri, bölgede köklü bir kayak kültürünün varlığına işaret etmektedir. O halde, hayat sahaları Yenisey-Baykal bölgesi olan At Ayaklı Ting-Ling'lerin de kayağı tanıdığı ve kullanmış olmaları gereklidir. Gerek At Ayaklı, gerekse Ağaç Atlı boyların tasvirinde vurgulanan "çok hızlı koşabilme" nitelikleri, bu görüşü destekler mahiyettedir. Ağaç At kavramıyla "kayak" kastedildiğine göre, hızlı koşabilme eyleminin kayak aracıyla gerçekleştirildiği şüphesizdir. Ağaç Atlı boylarla aynı kültür çevresinde yaşamış olan Ting-Linglerin çok hızlı koşabilmeleri de, benzer bir kayma aracını kullanmalarına bağlı olmalıdır. Hereford haritasında tasvir edilen Hippopod'un elinde bulunan ve efsanenin gerçeğe en yakın unsurunu teşkil eden Altay stili kayak değneği de³³ At Ayaklıların kayak kültürünü pekiştirmektedir. Kayakla kayma eyleminin Çin kroniklerinde "koşu" kavramıyla verilmesi, erken devir kayak tekniğinin, günümüz mukavemet kayağında olduğu gibi karşıdan bakıldığında koşma izlenimi veren paten adımlarıyla gerçekleştirilmesinden kaynaklanmış olmalıdır. Nitekim, bu görünümünden dolayı, Kuzey Avrupa'nın kayakçı halk-

30 Togan, a.g.m., s. 1166. Kuzey ve Doğu Türkleri folklorunda yaygın olan "it başlı, sığır ayaklı Ulus" efsanesiyle (A. İnan, "İt Başlı ulus Efsanesi", Makaleler I, TTK Yay., Ankara 1987, s.217-218), ayaklarına bağladıkları kemik buz kayaklarından dolayı "sığır ayaklı" olarak tanımlanan boylar arasında bir ilişkinin varlığı kuvvetle muhtemeldir ve araştırılmaya muhtaç bir konudur.

31 "Holzpferde-Kirgisen: Ostasiatische Skiläufer im ersten Jahrtausend", Olympische Rundschau, 4 (1939), s. 14-15; Togan, a.g.m., s.1166; Eberhard, Sport bei den Völkern, s.139, Bahattin Ögel, "Doğu Göktürkleri Hakkında Vesikalar ve Notlar", Belleten, XXI (1957), s. 81, s. 101.

32 Bkz. yuk. not. 23.

33 Bkz. yuk. not. 14

larından Lapplann, 6. Yüzyıl'da "adımlayarak kayan Finler" olarak adlandırıldıkları bilinmektedir.

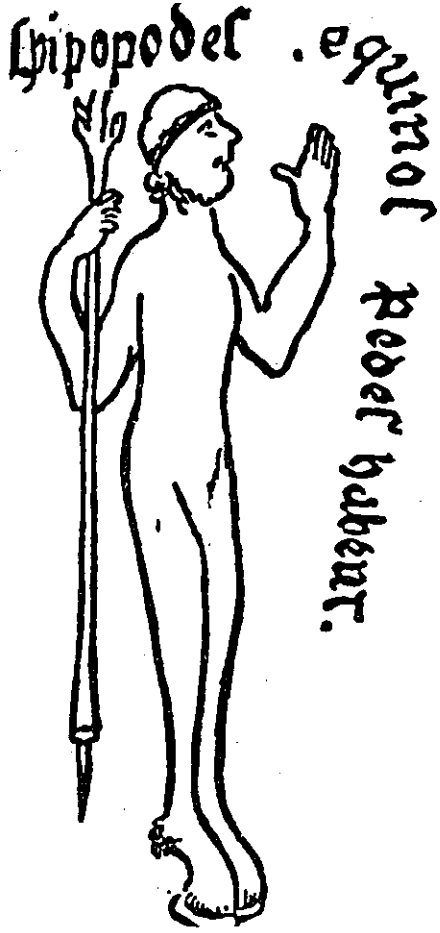
Mevcut verilerden hareket edildiğinde, At Ayaklılığın da, Ağaç At gibi kayağı tammladığı anlaşılmaktadır. Değişik zaman dilimlerinde ortaya çıkan her iki tanımlamada da yer alan ortak kavram ise "at"tır. Kayak için mecazi anlamda kullanılan at kavramı, kayağın hızla hareket edebilme özelliğini vurgulamaktadır. At kavramının bu anlamda kullanılışı, Çin diline ilişkin bir hususiyetle açıklanabilir. Zira, Çin dilinde çabukluk ve hızlilik kavranılan, "dört nala koşan at" sembolü ile ifade edilmektedir.³⁴ O halde, Çinliler, at dışında bir araçla süratle hareket edebilen eski Türk kayakçı boylarının bu niteliklerini, ancak "At" kavramını kullanarak ifade etmek ve yazmak zorundaydılar. Böylece, ayaklarına bağladıkları kayaklarla hızla kayabilen Tin-Lingler "At Ayaklı", Basmlı, Kırgız ve Göktürkler de, sonraki kroniklerde daha açıklayıcı bir biçimde, araç da vurgulanarak, "Ağaç Atlı" olarak tanımlanmışlardır

Sonuç olarak, Çinlilerin, Yenisey-Baykal bölgesinde yaşayan kayakçı proto-Türk boyları tasvir ederken kullandıkları "At Ayaklı" kavramı, Eski Yunanca'daki karşılığı olan "Hippopod" adı altında, muhtemelen eski İpek Yolu kanalıyla, Batı'ya taşınmış, kavramın içinde barındırdığı mecazi anlamdan habersiz olan bu coğrafyada efsanevi bir kimlik kazanmıştır.

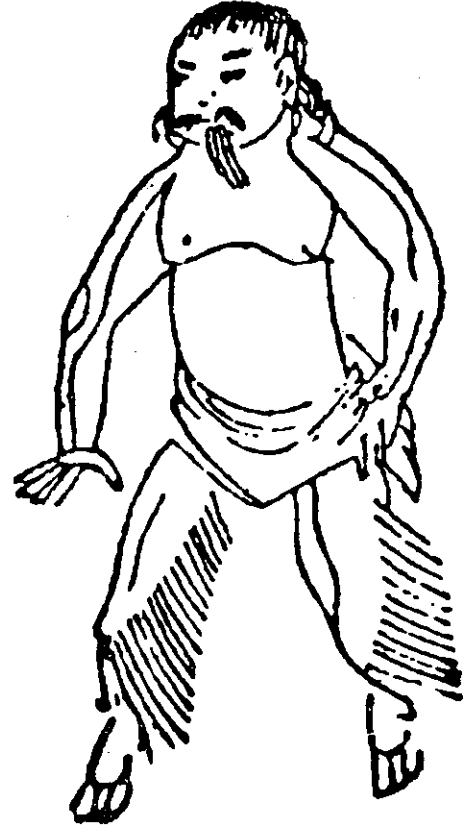
KAYNAKLAR

- Alpman, C, Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi. İstanbul 1972.
Benk, F., Die Geschichte des Skilaufs und seine wirtschaftliche Bedeutung. Diss. Leopold-Franzen-Universitaet Innsbruck, Isny im Allgaeu 1954.
Eberhard, W., "Sport bei den Wölkern Zentralasiens, nach chinesischen Quellen", In: China und seine westlichen Nachbarn, Wissenschaftliche Burehgesellschaft, Darmstadt 1978, s. 128-143.
Eberhard, W., Çin'in Şimal Komşuları. Çev.: N.Uluğtuğ, Ankara 1942.
Esin, E., İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş. İstanbul 1978.
Esin, E., Türk Kültür Tarihi: İç Asya'daki Erken Safhalar. TTK yay. Ankara 1985.
Fedotoviç, J., "Saha Yeri ve Saha Türkleri", Yay. Haz. S. Gömeç, Tarih Araştırmaları Dergisi: 1992-1994, 16 (1994), 27:227-241.
Hess, J.J., "Zur Geschichte des Ski's", Vox. Romanica, 11 (1937), 170-172.
"Holpferde-Kirgisen: Ostasiatische Skilaufer im ersten Jahrtausend", Olympische Rundschau, 4 (1939), s.14-15.
İnan, A., "İt Başlı Ulus Efsanesi", Makaleler I, TTK Yay .Ankara 1987, s.217-218.
Kilizler, I., Die Leibesübungen der Zentralasiatischen Völker. Diss. Üniversitaet Graz, 1947.
Luther, G.J., "Von Holzpferden, Pferdefusseln und Schneeschlangen", Olympisches Feuer, 12 (1962), 1:7-10.
Mehl, E., Grundriss der Weltgeschichte des Schifahrens. Verlag Karl Hofmann, Schorndorf 1964.
Nansen, F., Auf Schneeschuhen durch Grönland. Hamburg 1932.
Ortekin, H., "Türkler ve Kayak", Ülkü, 10 (Şubat 1938), 60:152-155.
Ögel, B., "Doğu Göktürkleri Hakkında Vesikalar ve notlar", Belleten, XXI (1957), 81: 81-137.
Schott, W., "Über die Aechten Kirgisen", Abhandlungen der Berliner Akademie der Wissenschaften, 1864. Nr.6., Berlin 1865,
"Skistöcke", Der Sport Brockhaus, Wiesbaden 1977, s.435.
Şeşen, R. (çev.), İbni Fadian Seyahatnamesi, İstanbul 1975.
Tannagaseva, K. Akalın, Ş.H., Şor Sözlüğü. Türkoloji Araştırmaları, Adana 1995.
Taube, E., "Zur traditionellen Kleidung der Tuwiner des Cengel-Sum", Jahrbuch des Museums für Völkerkunde zu Leipzig, Bd. 37, Akademie-Verlag, Berlin 1987.
Togan, Z.V., "Eski Türklerde Kayakçılık", Askeri Mecmua, 57(1939), 115:1165-1172.
Wildt, K.C., Daten zur Sportgeschichte. Teil 4, Hofmann, Schorndorf 1980.

34 Luther, a.g.m., s. 7.

Resim 1: 13. Yüzyıla Ait Hereford Haritasına Göre At Ayaklı (Hippopod) Tasviri (Luther 1962, s.9)'dan

Resim 2: M.Ö. 350 Yılına Ah Sfean-Hai-Ching (Dağ ve Deniz Bilgisi) Adlı Eserde At Ayaklı Ting-Ling Tasviri (Luther 1962, s.8)'den